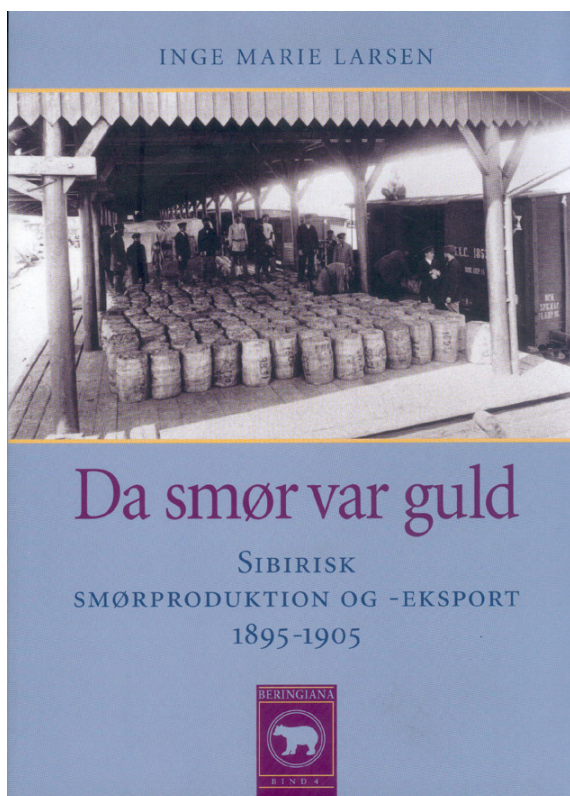

Sibirisk smørfeber

Ganske vist blev stridigheder ikke afgjort med rygende pistoler i den lokale saloon, men ellers har historien om smørentyret i Sibirien en del til fælles med guldfeberen i Amerika. Det er nemlig historien om et erhvervseventyr i en fjern egn, der foregik i lidt af en wild west-ånd.

Inge Marie Larsen: Da smør var guld. Sibirisk smørproduktion og smørekspert, 1895-1905, Aarhus Universitetsforlag 2007. 418 s., 398 kr.

Af Jesper Overgaard Nielsen

Det er dette erhvervseventyr, der er emnet for den seneste udgivelse i Aarhus Universitetsforlags Beringiana-serie, som samler udgivelser om Sibirien og dansk-russiske relationer. Den her anmeldte bog passer fint ind i disse rammer ved både at anskue udviklingen fra en dansk erhvervshistorisk synsvinkel og fortælle om udviklingen af de dansk-russiske erhvervsforbindelser, ligesom de interne russiske forhold heller ikke lades ude af syne. Bogens forfatter, Inge Marie Larsen, er ph.d. i russisk historie og forskningsbibliotekar ved Statsbiblioteket, og bogen er en bearbejdet udgivelse af hendes ph.d.-afhandling.

På vej mod smørfeber

Fremstillingen fører os tilbage til den russiske smørproduktions spæde start i 1860'erne og 1870'erne. På det tidspunkt var mejerivæsenet kun i sin vorden i Rusland, og især var produktionen af smør ikke særlig

udbredt, hvilket både skyldtes det store antal religiøst betingede fastedage og de infrastrukturelle problemer, som endnu plagede Rusland. Med anlæggelsen af jernbaner i europæisk Rusland begyndte samtidig etableringen af mejerier, der producerede for at tilfredsstille den voksende efterspørgsel i byerne og den begyndende eksport. I takt med at eksporten af russisk smør øgedes, flyttede tyngdepunktet for det russiske mejeribrug længere mod øst, til guvernementet Tobolsk i Vestsibirien, hvor især udviklingen i byen Kurgan udgør bogens geografiske hovedfokus.

I nogenlunde samme periode havde en række driftige danske erhvervsfolk formået at gøre København til et knudepunkt i den internationale smørhandel. Danmark var således blevet en stor importør af russisk smør, som blev reeksporteret til bl.a. England. Drevet af et ønske om at sikre tilstrækkelige forsyninger af smør til at opretholde denne eksport, begyndte danske erhvervsfolk også at flytte deres fokus længere mod øst, og sendte eksperter til Sibirien for her at bistå russerne med at udvikle den lokale smørproduktion, der tog et dramatisk opsving de følgende år.

Omkring århundredeskiftet var handlen med sibirisk smør vokset så voldsomt, at der ifølge forfatteren var tale om en veritabel "smørfeber", hvor udenlandske opkøbere konkurrerede benhårdt om at sikre sig tilstrækkelige mængder af det eftertragtede sibiriske smør. Denne overophedning af smørsektoren gav imidlertid bagslag, bl.a. i form af betydelige problemer med at opretholde en ordentlig kvalitet i produktionen. Dette var en medvirkende årsag til den omlægning af mejerisektoren, som fandt sted i de efterfølgende år.

Den russiske andelsbevægelse

I starten foregik hovedparten af den russiske smørproduktion på private mejerier af forskellig størrelse, men efterhånden så bestræbelser på at etablere andelsmejerier dagens lys. Hvor andelsmejerierne havde haft vanskeligt ved at vinde fodfæste og opbakning i det europæiske Rusland, blev andels-tanken anderledes positivt modtaget af de sibiriske bønder. I 1908 var ikke mindre end 90 procent af alle mejerier i Kurgan-distriktet således andelsmejerier.

Bogen dokumenterer, at det kolossale opsving, som andelsmejeribevægelsen fik i Rusland, kvantitativt godt kan sammenlignes med udviklingen i Danmark. Udviklingen af andelstanken i Rusland var dog i langt højere grad ideologisk funderet, idet andelsselskaber af

russiske populister (bondsosialister) blev set som en naturlig videreførelse af det russiske landsbysfællesskab. Blandt russiske socialister var det på dette tidspunkt en udbredt opfattelse, at landsbysfællesskabet havde en ursocialistisk karakter, og at dette gav Rusland særlige forudsætninger for en socialistisk fremtid.

Et nyt blik på russisk økonomi

Bogen skildrer udviklingen i den russisk-danske smørhandel frem til omkring 1905, hvor den russisk-japanske krig medførte visse problemer for smørproduktionen og -eksporten. I løbet af den periode, som bogen behandler, opnåede Rusland at blive verdens næststørste smøreksportør – kun overgået af netop Danmark.

Denne udvikling er særlig interessant, fordi den synes at modsige den traditionelle opfattelse af Rusland som et, i økonomisk henseende, tilbagestående land. Det billede, der tegnes af Rusland, set gennem "smørbriller", er således et billede af et land i en rivende økonomisk udvikling, hvor smøreksporten ikke var noget isoleret fænomen. Inge Marie Larsen påpeger således, hvilken kolossal udvikling der generelt foregik i Vestsibirien i denne periode, hvor den transsibiriske jernbane bragte Sibirien tættere på omverdenen.

De udenlandske smørøpkøbere – herunder de danske – spillede en væsentlig rolle i denne udvikling. Fra russisk side blev de ofte beskyldt for at videresælge russisk smør på verdensmarkedet med meget store avancer, men forfatteren påpeger, at de også virkede som katalysatorer for en positiv lokal udvikling i kraft af den kapital og ekspertise, som de bragte til Rusland. Smørhandlen synes således at være et godt eksempel på betydningen af den økonomiske politik, som blev gennemført i Rusland under Sergej Vittes ledelse, og som bl.a. indebar en åbning af Rusland over for resten af verden. Behandlingen af dette emne illustrerer den store styrke ved bogen, at den både beskæftiger sig med danske og russiske historiske problemstillinger og frit bevæger sig mellem dem.

Veldokumenteret og detaljeret

Der er ingen tvivl om, at Inge Marie Larsens bog er en meget veldokumenteret og detaljeret fremstilling, der tydeligvis bygger på en grundig forskning, baseret på arkivalier fra en lang række såvel danske som russiske arkiver. Dette er på en gang bogens styrke og svaghed. Det kan som læser således undervejs godt være svært at fastholde et tilstrækkeligt fokus på den overordnede udvikling, midt i alle detaljerne om udviklingen af den russiske smørproduktion på lokalt plan og det store antal tabeller, som dokumenterer udviklingen i smørproduktion, etablering af andelsmejerier og den internationale smørhandel.

Samtidig er det dog denne detaljerighed, som gør den KONTUR nr. 18 - 2008

til en unik kilde for særligt interesserede. Der er således ingen tvivl om, at bogen vil være værdifuld for alle med interesse for dansk erhvervshistorie, idet fremstillingen, i kraft af sin betydelige anvendelse af russisksproget kildemateriale, tilføjer nyt til vor viden om erhvervsfolk som H. P. Hjerl Hansen og hans Sibiriske Kompagni. På den vis lever bogen fint op til ånden i Beringiana-serien, der synes at tilstræbe at give et dansk publikum et detaljeret indblik i dansk-russiske forbindelser gennem tilgængeliggørelse af kildemateriale eller publicering af kildenære studier.

Endelig bør det fremhæves, at bogens konklusion på fornem vis formår at sætte de foregående kapitlers detaljerede gennemgang ind i et større perspektiv, idet udviklingen i den russiske smørsektor bruges som argument for en perspektivrig diskussion af det førrevolutionære Ruslands påståede tilbagestående. Forfatterens undersøgelser tegner således et billede af et erhverv, der, bl.a. i kraft af den store smøreksport til Danmark, i høj grad var en integreret del af den internationale økonomi, hvilket gør det vanskeligt at tale om tilbagestående i traditionel forstand.

Et andet stort plus ved bogen, som øger dens værdi for andre end specialister, er det righoldige illustrationsmateriale, der ikke blot i sig selv udgør et vigtigt kildemateriale, men samtidig lader læseren indsnuse lidt af den af pionerstemning, som var knyttet til det sibiriske smøreventyr. For selv om man ikke skød hinanden i saloonen, er smøreventyret i Sibirien alligevel fyldt med spændende facetter, som denne bog skal have ros for at gøre tilgængelige for et bredere historisk interesseret publikum.

Jesper Overgaard Nielsen er arkivar/forsker ved Landsarkivet for Nørrejylland.